

Mere samarbejde mellem kirker og kommuner

kan gavne socialt udsatte

Ny rapport peger på fordomme og manglende kendskab til hinanden som barrierer for et øget samarbejde – og viser at man ret enkelt kan nedbryde fordommene

I øjeblikket er der ikke det store samarbejde mellem kommuner og sognekirker om frivilligt socialt arbejde, men der er et stort potentiale for et øget samarbejde, og hvis det udnyttes, kan der skabes en bedre indsats for udsatte borgere i Danmark. Det viser en ny rapport, som Center for Frivilligt Socialt Arbejde (CFSÅ) har udarbejdet for Folkekirkenes Uddannelses- og Videnscenter. Rapporten belyser sognekirkens muligheder og barrierer – set med kommunens optik.

Den gode vilje til samarbejde er nok til stede, men den hæmmes af to forhold. Kirker og kommuner har mange steder ikke opdaget hinanden som oplagte samarbejdspartnere i forhold til det frivillige, sociale arbejde. Og der er en del gensidige forestillinger og fordomme om hinanden

Fra kommunernes side kan der være en frygt for, at folkekirkerne møder frem med en religiøs dagsorden i et evt. samarbejde, at samarbejdet kommer til at involvere forkyndende aktiviteter. Som en repræsentant for en kommune udtrykker det i rapporten: *"Jeg har indtryk af, at de ansatte i kommunen ikke kender til de muligheder, der er for at henvise borgere til aktiviteter i folkekirken. Jeg gætter også på, at ansatte kan være bekymrede for at henvise til noget kirkeligt"*.

Hvordan ser det ud fra sognekirkernes side? Her er en barriere for et evt. samarbejde frygten for, om de nu skal til at pakke alt religiøst helt væk. I rapporten fortæller en repræsentant for sognekirken, at Indre Mission har fyldt meget i dennes lokalsamfund, og der nok af den grund har været lidt kirke- eller religionsforskrækkelse på skolerne og andre steder. Den forskrækkelse hører dog efterhånden fortiden til i takt med at nye generationer er kommet til, mener sognekirkens repræsentant. En sognepræst fortæller desuden om sin oplevelse af kommunen, at den er fjern fra den lokale virkelighed, og at ansatte mangler forståelse for borgernes behov, hvis man f.eks. ikke lige bor i kommunens hovedby.

Kulturelle forståelser kan let blive en barriere for et samarbejde, hvis de ikke bliver gjort synlige eller afkræftet gennem erfaringer. Derfor kan det give god mening at klarlægge og tale åbent om de forestillinger eller bekymringer, man har om hinanden. Måske at invitere til møder, der kan opbygge relationer, og hvor fokus er på gensidig forståelse af kulturer og værdier. Især hvis der er en anledning til et samarbejde. Der skal være et behov, et ønske eller et eksisterende mulighedsrum til at bane vejen. I kommunerne vil man måske se en anledning til et samarbejde i forbindelse med økonomi, når der f.eks. tildeles penge eller andre ressourcer.

Fordommene fortøner sig

Når først et samarbejde om frivilligt socialt arbejde er i gang, synes fordommene at forsvinde, fastslår rapporten. Flertallet af de kommuner, der deltog i den undersøgelse, som ligger til grund for rapporten, samarbejder med sognekirker. Og de er godt tilfredse med samarbejdet.

Men der er samtidig et relativt lille kendskab til det samarbejde, der findes. På mange af spørgsmålene svarer en stor andel "ved ikke". Det ses f.eks. i svar-procenterne på spørgsmålet til kommunerne om "Hvor tilfreds er kommunen generelt med samarbejdet med sognekirkerne i kommunen"? Knap halvdelen af de adspurgte kommuner (47%) er særdeles eller overvejende tilfredse med samarbejdet. Lidt mere end hver

10. kommune (13,7%) er hverken tilfredse eller utilfredse. Ingen af kommunerne svarer, at de er utilfredse med samarbejdet. Hele 39 % svarer "ved ikke".

Der er desuden en tendens til, at når først et samarbejde er etableret, bliver det ofte også udvidet. I rapporten spørges kommunerne: "Hvordan vil du vurdere, at samarbejdet med sognekirker generelt har udviklet sig gennem de seneste to år"? 23 % svarer, at der samarbejdes mere, 20 % angiver, at samarbejdet er uændret. For 9 % er samarbejdet helt nyt. 40 % svarer bemærkelsesværdigt "ved ikke". Igen formentlig på grund af manglende kendskab til det eksisterende samarbejde.

Sognekirkernes rummelighed og forståelse er en styrke

Hvad er styrkerne ved samarbejde? Hvis man spørger kommunerne, nævner de især sognekirkernes lokale kendskab og brede netværk. At de kan rumme og har forståelse for udsatte grupper og kan nå dem på en helt anden måde, end det kommunale eller behandlingssystemet kan.

Kommunernes ansatte konsulenter på det frivillige sociale område har i det hele taget en relativt høj grad af forventning til, at et samarbejde med sognekirker kan bidrage til at løse en række sociale udfordringer. Ensomhed, ældre samt flygtninge og integration er de tre områder, som de adspurgte konsulenter i højest grad vurderer kan løses i samarbejde.

Ud af disse områder er ældre og ensomhed de områder, som kommuner og sognekirker mest arbejder sammen om. Det vidner om, at samarbejdet i en vis forstand foregår på områder, som ikke er de tungeste social-fagligt set, eller hvor der kan være lovgivning og regler, der sætter præcise rammer for aktiviteter og samvær. Det er områder, hvor det i højere grad er mellem menneskelige og relationelle kompetencer, der er i spil.

Når kommuner og sognekirker samarbejder, handler det oftest om at udveksle viden og være i løbende dialog. Det kan være at holde hinanden orienteret om éns tilbud og aktiviteter eller at udveksle viden om bestemte mennesker, der har brug for at komme i kontakt med sognekirken. Det er den næst mest hyppige samarbejdsaktivitet, at kommunerne generelt henviser borgere til sognekirkernes sociale indsatser. En repræsentant fra en kommune siger: *"Vi prøver at formidle der, hvor vi ser, at der er et behov. I alle hjem hvor der er terminalpleje, besøger jeg hjemmene og fortæller altid om vågetjenesten. Og hvis vi i ældreområdet mærker, at der er en, der har lyst til eller brug for at tale med en præst, så formidler vi det"*.

En udbredt samarbejdsaktivitet er afholdelse af fælles arrangementer. Halvdelen af kommunerne angiver denne aktivitet. Det kan f.eks. være demensgudstjeneste for plejehjemsbeboere eller fællesspisninger for ensomme eller sårbare grupper.

Af mere formaliserede samarbejdsaktiviteter er "opgavebaserede partnerskaber" og driftsoverenskomster. Godt hver femte kommune har opgavebaserede partnerskaber.

Gode relationer er vigtige

I Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter mener man, at der er taget væsentlige skridt på vejen mod færre fordomme og mere samarbejde med den nye rapport. Rapporten konkluderer, at opbygning af kendskab og personlige relationer de to parter imellem er nogle af de vigtigste mekanismer for et øget samarbejde.

"Interessen for at skabe et samarbejde lokalt er spirende, og vi håber, at kommuner og kirker bliver inspireret af undersøgelsen og de samarbejdsinitiativer, projektet har i støbeskeen", siger Birgitte Graakjær Hjort, Center- og afdelingsleder i Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter.

Gode relationer, gensidig forståelse og anerkendelse er faktorer, der er til stede i velfungerende samarbejder mellem kommunale og frivillige aktører. Samarbejde udvikles ikke nødvendigvis bedst gennem overordnede visioner, politikker eller strategier. Samarbejdet virker, når medarbejderne og/eller frivillige fra sognekirker og kommuner mødes, får sat ansigt på hinanden og taler om, hvordan de kan supplere hinanden. Der ville formentlig have været mere samarbejde, hvis der havde været en relation eller kontakt til specifikke personer hos hinanden, mener både repræsentanterne for kommunerne og kirkerne.

Selv om det i princippet er organisationerne, der samarbejder, er det i praksis personer, der gennem relationer skaber samarbejdets indhold. Og det er tit den personlige relation, der skaber kontinuitet og ejerskab i samarbejdet. Det kan tage tid at opdyrke en god og tillidsbaseret relation, men det kan blive udfordret af noget så dagligdags, som at medarbejdere eller frivillige skifter job eller flytter. Så skal relationen genskabes, og man starter i princippet forfra hver gang.

I eksisterende samarbejder er samarbejdet på kommunens side først og fremmest organiseret i en eller flere af kommunens forvaltninger. I en mindre andel af kommunerne foregår samarbejdet ud fra en eller flere af kommunens institutioner. Repræsentanter for kommunerne angiver, at sognepræsten er den primære samarbejdspartner i sognekirkerne, dernæst kommer foreninger, der er udsprunget af sognekirken og menighedsrådene.

Sognekirkens repræsentanter angiver også, at sognepræsten næsten altid er involveret i de eksisterende samarbejder. Det kan der være flere grunde til. Præsterne møder f.eks. den lokale menighed og har derfor tit et førstehåndskendskab til borgernes behov. Desuden er præsten ofte den første indgang til kirken, og er derfor en naturlig samarbejdspartner. Sidenhen hvis samarbejdet bliver mere konkret, vil det også involvere de medarbejdere, der har med den konkrete aktivitet at gøre. I landområder og mindre byområder spiller præsten ofte en synlig rolle. Der er det sandsynligt, at både borgere og kommunens medarbejdere i første omgang vil henvende sig til præsten.

Øget fokus på strategisk samarbejde

Hovedparten af kommunerne har en infrastruktur eller strukturelle rammer for frivillighed. Ca. 90 % af de adspurgte kommuner har en politik eller strategi på civilsamfundsområdet. Ca. 70 % har et frivilligråd, samarbejdsforum eller noget lignende. Andelen af kommuner med frivilligråd ligger i denne undersøgelse højere end den seneste undersøgelse af kommunernes engagement på det frivillige sociale område. Så vejen er banet for et større samarbejde med sognekirker.

Center For Frivilligt Socialt Arbejde har desuden tidligere i et projekt fundet, at 80 ud af landets 98 kommuner i 2016 havde en frivillighedspolitik mod 63 % i 2008. Det svarer til en stigning på 27 %. Det vil sige, at der er et øget fokus på strategisk tænkning med hensyn til frivillighed i mange kommuner. Til de tal er det værd at bemærke, at i denne nye undersøgelse spørges kommunerne, i hvor høj grad kirkens frivillige sociale arbejde er tænkt med ind i formuleringen i de politikker og strukturer, der er i kommunerne. Her svarer de primært "i mindre grad" og "i nogen grad".

Flere kommuner bemærker i undersøgelsen, at sognekirken ikke formelt er medtænkt, men at der er tænkt på de frivillige som civilsamfundsaktører. Samme tendens er der fra sognekirkernes side, at der ikke tænkes strategisk på samarbejde med kommunerne. Uanset om der allerede er et samarbejde eller ej. Flere af dem, der er blevet interviewet, peger dog også på, at de kan se en mening med et samarbejde mellem sognekirker og kommuner på det frivillige sociale arbejde. Det er ofte sket i hen imod slutningen af et interview. Der kommer således en erkendelse i løbet af interviewet, og det vidner om, at der er et potentiale for at styrke kendskabet til mulighederne for samarbejde.

En præst fortæller om, hvordan han ser, at de sociale udfordringer med fordel kan løses af kirker og kommuner i samarbejde: *"I forhold til sociale aktiviteter har kommunen og kirken nogle fælles udfordringer, som man på en eller anden måde kommer længst ved at arbejde sammen om at få løst. Jeg mener, at det er en del af kirkens forpligtelse at tage sig af de svageste, og det alt andet lige også er en kernekommunal opgave. At prøve at tage hånd om de svage, få anvist en vej og få dem gjort selvhjulpne på en eller anden måde. Alt taler for, at man burde kunne arbejde sammen om nogle løsninger. Det kræver, at vi på en eller anden måde er til stede, og at begge parter kan se, at det giver god mening"*.

Der er også en "frivillighedsøkonomi" i kommunerne, men pengene bruges sjældent på samarbejde med sognekirkerne. Forholdsvis få kommuner har bevilget økonomisk støtte. Det er et uafklaret spørgsmål, om det hænger sammen med, at kommunerne er betænkelige ved at anvende midler, som er øremærket det frivillige sociale arbejde, på aktiviteter inden for en anden offentlig institution, der har sine egne statslige midler.

Tag højde for lokale forhold – nogle er nemmere at ændre end andre

En række forskellige mekanismer, betingelser og forhold kan være med til at påvirke et samarbejde eller mulighederne for et samarbejde. Nogle er svære og langsomme at forandre, andre kan nemmere ændres. De handler om alt fra geografi, demografi og lovgivning til relationer, værdier og forståelser.

Flere af forholdene er allerede belyst her, og grundlæggende kan man sige, at et frugtbart samarbejde sjældent opstår ved, at to parter mødes uden at kende hinanden eller uden et formål eller anledning. Der opstår snarere en idé eller relation et helt andet sted, og i en eller anden form og hastighed bygges der flere tanker, personer, formål, målgrupper og andet på. Derfor kan det også være svært at dissekere et velfungerende samarbejde og pege på en éntydig model, der kan "kopieres" over i en anden sammenhæng. Det er afgørende, at der tages højde for en lang række lokale forhold, for at sikre et succesfuldt samarbejde.

I forhold til geografi kan det overordnede spørgsmål lyde, hvilken rolle spiller geografien på samarbejdsklimaet mellem kommuner og sogne? Har det f.eks. betydning, at kommunalforvaltningen og sognekirken ligger tæt på hinanden? I interviewene kom bemærkninger, der både indikerede, at *"vi er jo kommunens kirke"* til *"kommunen kender os ikke/er langt væk"*.

Kommunens eller sognets demografiske sammensætning kan have betydning for en række forhold. Det kan være alt fra alder, køn, uddannelsesniveau, etnicitet, beskæftigelsesgrad mv. I en kommune med mange ældre borgere kan det f.eks. være lettere at rekruttere frivillige til det kirkelige frivillige sociale arbejde end i kommuner med flere unge børnefamilier.

I forhold til lovgivning er der også en del regler, der kan være relevant at være opmærksomme på. F.eks. regler i forbindelse med dagpenge og efterløn, børne- og straffeattester, oplysnings- og tavshedspligt.

Lokalhistorie har også betydning. Det vil være en styrke at have øje for signifikante, historiske forhold, som kan bidrage til at forklare, hvorfor konteksten er som den er. Eksempler kunne være religionens rolle (f.eks. tilstedeværelse af en stærk Indre Mission), historiske institutioner (f.eks. højskoler og uddannelsesinstitutioner) og migration.

Lokalpolitikker og strategier kan spille ind. Kommunen eller sognekirken kan have udformet politikker, strategier eller retningsgivende prioriteringer, der præciserer et område, der er i fokus. Timing kan også spille en rolle for muligheden for et succesfuldt samarbejde, f.eks. budgetforhandlinger, kommunalvalg og menighedsrådsvalg.

Kommunernes og sognekirkernes økonomiske råderum kan have en indflydelse på muligheder for samarbejde. I et evt. samarbejde er det væsentligt at have en grundlæggende forståelse af de samarbejdende organisationers økonomiske råderum. Også en gensidig forventningsafstemning mellem to aktører til deres respektive bidrag. Fra en tidligere undersøgelse af partnerskaber ved man desuden, at det for nogle bliver oplevet som en styrke, hvis der ikke er penge involveret.

Der findes mange nuancer af frivillighedsforståelse. Ved at gøre klart for sig selv og hinanden, hvilket perspektiv på frivillighed man arbejder ud fra, kan der skabes gensidig forståelse for de frivilliges rolle i samarbejdet. Ligesom med den gængse opfattelse af frivillighed bliver samarbejde på det sociale område ofte opfattet som positivt og den selvfølgermodel i forhold til organisering, men det kan også være værd at spørge sig selv og hinanden, om samarbejde reelt set er det bedste værktøj til at opnå de mål og visioner, man måtte have sat sig for.

Velfærd er noget vi skaber sammen

Tidligere var samfundet præget af en såkaldt traditionel velfærds(stats)forståelse, hvor det offentliges rolle var at levere ydelser og velfærd til borgerne til gengæld for betaling af skatter. I de seneste årtier har der været en gradvis bevægelse frem mod en velfærds(samfunds)forståelse, hvor velfærd er noget, vi skaber sammen – på tværs af aktører fra det offentlige, civilsamfundet og erhvervslivet. Hovedparten af det frivillige arbejde finder sted i en lokal kontekst, og nogle oplever at være pressede af en kommunal tænkning om at frivillighed er noget, der blot indsættes som en erstatning for kommunen.

Erfaringer og viden gennem de senere år viser dog, at kommunerne i stigende grad tænker frivilligheden og foreningslivet som en selvfølgerlig samarbejds- og udviklingspartner, der kan bidrage til at skabe velfærd for og med borgerne. Det er nu acceptabelt at tale om, at f.eks. øget livskvalitet og reduktion af ensomhed kræver en indsats både fra det offentlige og civilsamfundets side.

Imidlertid vidner praksis om, at Folkekirkens diakonale frivillighed som udgangspunkt ikke er en del af denne strømning. Folkekirken nævnes meget sjældent, og den rolle, de enkelte sognekirker spiller som vigtige lokale og sociale samlingspunkter, overses. Det mener en repræsentant fra kommunerne nu ikke og siger: *"De er ikke specifikt tænkt med ind, men i kraft af at de er frivillige i lokalsamfundet, er de omfattet i samme grad som andre frivillige fra lokale organisationer"*.

Det er dog vigtigt at bemærke, at de folkekirke-baserede organisationer som f.eks. spejderkorps, sociale og humanitære organisationer i høj grad inkluderes og medtænkes på linje med andre frivillige organisationer. Men den frivillighed, der udspiller sig i og udspringer af Folkekirken er meget lidt synlig i visse politiske kontekster.

I et nyt værk om diakoni skelner lektor, cand.theol. Hans Raun Iversen mellem organisationsdiakoni og menighedsdiakoni. (Iversen, Hans Raun 2017, "Kristendommen, den enkelte og kirken i det danske samfund. En praktisk teologi".) Når vi i denne undersøgelse italesætter "usynligheden" er det i høj grad i forhold til menighedsdiakonien, altså det frivillige sociale arbejde, der udføres i sognekirkens regi. Mens menighedsdiakonien synes fraværende i socialministeriel og kommunal forvaltningsmæssig kontekst er den langt mere synlig i den lokale praksis.

Erfaringer fra forskellig undervisnings- og netværkspraksis viser, at kirken altid dukker frem som en relevant aktør, når deltagerne drøfter, hvilke ressourcer og potentialer, der findes i lokalsamfundet. De fortæller om sognekirken som et samlingssted, om sognekirken som fællesskab eller om sognekirken som et sted, hvor hvorfra der udspringer et socialt arbejde med fokus på at hjælpe og støtte udsatte borgere i

lokalsamfundet. Det kan være som besøgsvenner, kirkevenner eller vågekoner – og foregå i mere eller mindre formelt organiserede sammenhænge.

Skal sognekirken udføre socialt arbejde eller forkynde?

Når flere kommuner bemærker, at sognekirkens frivillige sociale arbejde ikke formelt er medtænkt i politikker og strukturer, men mere er tænkt på som civilsamfundsaktører, kan det hænge sammen med nogle mere værdimæssige forhold, som er blevet synlige gennem undersøgelsen. Det handler bl.a. om holdninger til sognekirkens rolle og position og om forventninger til og syn på hinanden.

Kommunernes konsulenter blev spurgt til deres vurdering af en række udsagn om sognekirkens opgaver og roller. Der er ret stor enighed om, at sognekirken bør udføre socialt arbejde (55,7 %). Sognekirken bør også inddrage frivillige i det sociale arbejde, den holdning har 61,1 % af kommunerne. Hvorvidt sognekirken bør prædike og forkynde er der mere varieret perspektiv på, 28,8 % svarer i høj grad, 26,9 % svarer i ringe grad eller slet ikke.

Svarene fordeler sig måske på den måde, fordi det er almen kendt, at der i forbindelse med sognekirken foregår forkyndelse og prædiken, mens der er mindre synlighed omkring det eventuelle sociale arbejde og frivillige engagement. En anden grund kan være, at kommunerne har fokus på løsning af sociale udfordringer (og stramme budgetter), og derfor ønsker at andre aktører hjælper med at løfte opgaven. En tredje grund kan være en generel afstandtagen til "institutionaliseret" religionsdyrkelse. Der er med stor sandsynlighed tale om en kombination og variation af det hele.

Hvordan bør sognekirken vægte opgaver med hensyn til forkyndelse og/eller social velfærd? Af kommunernes svar på det spørgsmål ser man en nogenlunde lige vægtning mellem forkyndelse og social velfærd. Det peger på, at der ifølge de kommunale repræsentanter er behov for et øget fokus på det sociale arbejde i sognekirken – men at der bør være balance mellem de to typer af opgaver eller roller.

Undersøgelsens metoder

Generelt set var der inden denne undersøgelse ikke ret meget viden om emnet samarbejde mellem kirker og kommuner. Undersøgelsen bag rapporten bygger på tre hovedelementer: Indledende research, spørgeskemaundersøgelse og kvalitative personinterview. Læs rapporten i sin fulde længde for at få uddybelse af rapportens indhold og undersøgelsens metoder.

Kort resume:

Der er et stort potentiale for et øget samarbejde mellem kommuner og sognekirker om frivilligt socialt arbejde. Hvis det udnyttes kan det gavne socialt udsatte. Undersøgelsen viser, at sognekirker og kommuner ikke har opdaget hinanden som oplagte samarbejdspartnere, og at fordomme og manglende kendskab til hinandens arbejde er barrierer for et samarbejde.

Opbygning af kendskab til hinanden og personlige relationer er blandt de vigtigste mekanismer for at skabe et øget samarbejde. Samarbejde udvikles ikke nødvendigvis bedst gennem overordnede visioner, politikker eller strategier. Samarbejdet virker, når medarbejderne og/eller frivillige fra sognekirker og kommuner mødes, får sat ansigt på hinanden og taler om, hvordan de kan supplere hinanden.

Men der skal være en anledning til et samarbejde. Et behov, et ønske eller et mulighedsrum. Ofte vil man se, at et samarbejde tager afsæt i en økonomisk relation, når der f.eks. skal tildeles midler.

Når først et samarbejde er i gang, synes fordommene at forsvinde, og ofte udvides samarbejdet.